

KARE- Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat, Tarih ve Düşünce Dergisi

KARE- International Comparative Journal of Literature, History and Philosophy

Başlık/ Title: Karşılaştırmalı Edebiyatta Amerikan Ekolü ve ACLA Raporlarının Türk Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmalarına Olası Katkıları

Yazar/ Author

ORCID ID

Ahmet İpşirli

0000-0002-5334-2253

Hasan Bakır

0000-0002-1078-8589

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 16 Mayıs / May 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 30 Aralık / December 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Ahmet İpşirli, Hasan Baktır*

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATTA AMERİKAN EKOLÜ VE ACLA RAPORLARININ TÜRK KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ÇALIŞMALARINA OLASI KATKILARI

Özet: 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişim gösteren Amerikan Ekolünü Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat Derneği (ACLA) raporları aracılığıyla takip etmek mümkündür. Tarihselci bir okumada ortaya çıkan tablo, Karşılaştırmalı Edebiyat disiplininin seyrine dair bir fikir vermektedir. Karşılaştırmalı Edebiyatın Türkiye’deki seyri açısından bu tablonun incelenmesi yararlı olacaktır. Amerikan Karşılaştırmacılığının Karşılaştırmalı Edebiyatın dünyada gelişiminde özel bir yere sahiptir. Amerikan Ekolü Karşılaştırmalı Edebiyat pratiğinin nasıl olması gerektiğine dair kendi yöntemlerini geliştirmiştir ve daha da önemlisi bu gelişimi raporlamıştır. ACLA raporlarının ve Amerikan Karşılaştırmacılığının farklı kültürlerin nasıl karşılaştırmalı çalışmaya dahil edileceği ve disiplinlerarası bir yaklaşımı ne şekilde kullanacakları hakkında yapmış oldukları tartışmalar ve de bu tartışmaların düzenli bir biçimde yayımlanması Amerikan geleneğinin büyük bir artışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplinin tanımlanmasında yaşanan zorluklar, kurumsal yapılanma ve diğer disiplinlerle ilişkiler ve de gelişmekte olan yeni yönelişlere sunabileceği tecrübesi bakımından ACLA tartışmaları Türkiye’de disiplinin gelişimine fayda sağlayacaktır. Netice itibarıyla Türk Karşılaştırmalı Edebiyatı kurumsal olarak benzer tartışmaları tecrübe etmektedir ve çokkültürlülük ve kimlik gibi kavramlarla geçmiş ve şimdiki zamanda yüzleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: ACLA, Karşılaştırmalı Edebiyat, Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat Ekolü, Disiplinlerarasılık.

AMERICAN SCHOOL IN COMPARATIVE LITERATURE AND POSSIBLE CONTRIBUTIONS OF ACLA REPORTS TO TURKISH COMPARATIVE LITERATURE

Abstract: American Comparativism has a special place in the development of Comparative Literature around the world and it is possible to follow the American School of Comparative Literature through the reports of the American Comparative Literature Association (ACLA). The reports provide an important documentation considering that the American School has developed its own practical comparative methods and opened a space for itself within general the comparative studies. The reports discuss the difficulties in the definition of the discipline, formation of institutional structures and the discipline’s relations with other fields, as well as the experience comparativism can offer to emerging new areas of study. The regular publication of ACLA reports and American Comparativism’s discussions about including different cultures in comparative study and using interdisciplinary approach are invaluable contributions to Comparative Literature around the world as well as emerging Turkish comparativism. Since the Turkish culture deals with multiculturalism and identity problems, American experience provides practical examples for the Turkish setting.

Keywords: ACLA, Comparative Literature, American School of Comparative Literature, Interdisciplinarity.

---

*Öğr. Gör., Erciyes Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: aipsirli@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5334-2253

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, e-posta: hbaktir@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1078-8589

Giriş

Türk kültürü, birden çok etmenin bir araya gelerek yüzyıllar içerisinde oluşturduğu ve günümüze kalan ilişkiler ve kültürel eserler aracılığıyla ne olduğunu anlamaya çalıştığımız bir değerler bütünü olarak görülebilir. Birçok eski medeniyette olduğu gibi kökleri oldukça eski zamanlara kadar uzanır. Ancak üzerinde yürüdüğü coğrafya ve karşılaşım etkileşime girdiği farklı kültürler düşünüldüğünde özgün yapısı daha net anlaşılır. Asya, İslam, Orta Doğu, Roma, İran, Avrupa, Akdeniz kültürlerini bir araya getirebilmiş bir süreçten bahsetmekteyiz. Günümüzde Türkler dışadönük olmaya devam etmektedirler. Her ne kadar Doğu ve Batı tanımları üzerine uzlaşım olmasa da, Doğu ve Batı kültürel mirasları arasında köprü görevini sürdürmektedir. Bunların yanı sıra uzunca bir süredir modernleşme süreci ile uğraşmaktadır. Teknolojik ve bilimsel gelişmeleri takip etmekte ve yenilerini üretmeye, tüm bu dinamik ilişkiler çerçevesinde değişmekte olan tanımlar ve kültürler arasında kendisini ve çevresini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Ortaya çıkan tabloda Türk kültürünün farklı kimliklerle dinamik bir ilişki içerisinde ve böylece Karşılaştırmalı Edebiyatın yöntem ve usullerinden doğal olarak faydalanacaktır.

Türk tarihi içerisinde karşılaştırmalı kültürü çok eski zamanlara ulaşırsa da modern bir akademik disiplin olarak üniversitelerde görülmesi oldukça yenidir ve kendisine uzun ve yorucu çalışmalar neticesinde sınırları belirlenmiş bilim dalları arasında yer açmaya çalışmaktadır. Üstelik disiplinlerarası yöntemlere düşkünlüğünden dolayı da her zaman güler yüzle karşılandığı söylenemez. Bu ve benzeri tartışmaları Karşılaştırmalı Edebiyat ile ilgilenen birçok kişi rahatlıkla görebilecektir. Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat Derneği'nin (ACLA) her on yılda bir çıkarttığı raporlar bu tartışmaların tespit edilip yönlendirilmesinde katkı sağlayabilecek bir yapıdadır. Ana karşılaştırmalı geleneklerinden birisi olan Amerikan ekolü disiplinin yaşadığı sorunlar ve gelecekte gidebileceği yönler açısından önemli bilgiler ve tespitler sunmaktadır. Bu çalışma ACLA raporlarının Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat akımını nasıl değerlendirdiğini ve ortaya çıkan sonuçların Türk Karşılaştırmalı Edebiyatına ne gibi faydaları olabileceğini anlamaya çalışan kısa bir incelemedir.

Karşılaştırmalı Edebiyatın Gelişimi ve ACLA

Avrupa ve İngiliz-Amerikan kültürlerinde son yılların en fazla rağbet gören akademik çalışma alanına dönüşen Karşılaştırmalı Edebiyatın ülkemizde gereken önem ve değeri bulmaması Karşılaştırmalı Edebiyatın

açık ve anlaşılır bir tanımının Türkçe’de olmaması, farklı Karşılaştırmalı Edebiyat ekollerinin birlikte kullanılması veya yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Karşılaştırmalı Edebiyat ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimini iki farklı kavram olarak değerlendirmek gerekir. Karşılaştırmalı Edebiyat pratik olarak iki farklı dil, kültür, yazar, konu veya eserden seçilen metinlerin birinin diğeri ile olan benzerlikleri veya birinin diğeriyle farklı özelliklerini dikkate alarak incelemek ve yorumlamaktır. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ise benzer ve farklı metinlerin hangi yöntem ve yaklaşımlarla ile incelenebileceği ile ilgili bakış açıları geliştirmektir. Yunus Emre ile Geoffrey Chaucer’in şiirlerindeki hümanist düşüncenin yorumlanması uygulamalı olarak Karşılaştırmalı Edebiyat faaliyeti olurken, Yunus Emre ve Geoffrey Chaucer arasındaki etkileşimin ortaya çıkarılması için yapılan tarihi bir inceleme Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi alanına giren kuramsal bir çalışmadır. Ancak Türkiye’de Karşılaştırmalı Edebiyatın tanımı yapılırken her iki alan birlikte kullanılmaktadır.

Birlikte kullanıldığında Karşılaştırmalı Edebiyat iki veya daha çok farklı dil, ulus, kültür ve ülkeden, farklı alanlarda yazılan metinleri, farklı bakış açıları kullanarak incelemek anlamına gelmektedir. Bu alanda yapılan tanımları da iki ana kategoriye ayıracak olursak, bunlardan ilki Fransız ekolünün bakış açısı ile yapılan tanımdır. Fransız ekolü geleneksel olanı yansıtır. Türkiye’deki bir grup edebiyatçı tarafından kullanılan “mukayeseli edebiyat” tanımı ve bu tanımın alanı Fransız ekolü ve geleneğini çağrıştırmaktadır. Türkiye’de Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarına önemli katkılar sunan, Türk edebiyatının önemli eleştirmenlerinden ve uzmanlarından olan, *Mukayeseli Edebiyat* kitabı ile Karşılaştırmalı Edebiyat geleneğini ve Fransız ekolünü Türk edebiyatçılara tanıtan İnci Enginün Karşılaştırmalı Edebiyatın Avrupa kaynaklı bir disiplin olarak ortaya çıktığını belirtir.¹ Avrupa’da Karşılaştırmalı Edebiyat, edebiyat tarihi ve medeniyet tarihini birleştiren ortak bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Nasıl ki Türk Edebiyat tarihi İslam Öncesi, İslam Etkisindeki ve Batı Etkisi Altında Gelişen Türk Edebiyatı olarak bir tasnife tabi tutulmuşsa benzer şekilde Karşılaştırmalı Edebiyat da Avrupa’da milli edebiyat döneminden sonraki süreç olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama Fransız yazar Tieghem tarafından yapılmıştır. Karşılaştırmalı Edebiyat bu anlamda Avrupa sömürgecilik faaliyetlerinden sonra bir tartışma alanına dönerek Fransız etkisinde gelişen edebiyatı açıklamak için kullanılmıştır. Tieghem Karşılaştırmalı Edebiyatı tartışırken edebiyat tarihi ve eleştiriyi ayrı tutmuştur. Bu iki farklı alandan edebiyat tarihi kronolojik olarak Milli Edebiyat, Karşılaştırmalı Edebiyat ve

¹ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, 4. Baskı, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017 [1992]), 15.

Genel Edebiyat olmak üzere üç ana döneme ayrılır. Milli Edebiyat içinde yazarın hayatı incelenirken yazarı etkileyen farklı kaynaklardan bir tanesi de yabancı yazarlar ve eserler olabilir.² Yazar yabancı dil biliyorsa bu etki doğrudan, bilmiyorsa dolaylı olabilir. Rousseau Prevost ve Ruber'in İngilizce'den Fransızca'ya yaptığı tercümelemlerle Richardson'u öğrenmiştir. Voltaire ise İngilizce bildiği için doğrudan İngiliz edebiyatından etkilenmiştir. Ancak Karşılaştırmalı Edebiyatın gelişimi bütün uluslar için aynı değildir. Türkiye'de de durum farklıdır. Tanzimat Dönemi Edebiyatını Fransız edebiyatı etkilemiş, Milli Edebiyat akımı ise daha sonra gelişmiştir. Günümüzdeki global etkileşim dikkate alındığında ise yabancı kültürler, farklı dilleri bilmeden de yazar ve eseri etkileyebilmektedir.

Karşılaştırmalı Edebiyatın tanımı ve alanı hala tartışılmaktadır. Alanı kadar Karşılaştırmalı Edebiyatın ne zaman ve nasıl başladığı da tartışmalıdır. Antik dönemin önemli düşünürlerinden Aristoteles'in çalışmalarında Eflatun'un etkisi görülmektedir. Benzer şekilde Romalı yazar Horace'ın eserlerinde Aristoteles'in, Longinus'un eserlerinde Eflatun'un tesiri vardır. Plutarch ve Seneca Yunan tiyatrosundan (Sophocles ve Aristophanes), Shakespeare'de Romalı yazarlar Plutarch ve Seneca'dan etkilenmiştir. Bu türden tesirlerin araştırılması Karşılaştırmalı Edebiyatın alanına girmektedir ve çok uzun süre Karşılaştırmalı Edebiyat yabancı tesirlerin ulusal edebiyatla ilişkisinin incelenmesinden ibaret olarak değerlendirilmiştir.³ Ancak bu tesir ve etkileşim de her zaman Karşılaştırmalı Edebiyat alanı içinde değerlendirilmemiştir ve daha çok edebiyat tarihi içinde yer almıştır. Alman Edebiyatı üzerindeki yabancı tesirler gibi çalışmalar Almanya'da Schlegel kardeşler tarafından yapılmışsa da Karşılaştırmalı Edebiyatın ayrı bir çalışma alanı olarak ortaya çıkması Villemain'ın Sorborne Üniversitesi'nde 1829 senesinde "Fransız Edebiyatının Avrupa Düşüncesine Etkisi" konulu dersi vermesi ile başladığı kabul edilmektedir. Villeiman bu derslerinde ilk defa Karşılaştırmalı Edebiyat kavramını kullanmıştır.⁴ Bu başlangıçtan sonra Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları gelişimini devam ettirmiştir. 1860-85 yılları arasında konu ile ilgili eserler yayımlanmış, 1870-80 yılları arasında Karşılaştırmalı Edebiyat İtalya ve Almanya gibi ülkelerde ders müfredatlarına alınmıştır. İtalya'da Napoli Üniversitesi'ne ilk Karşılaştırmalı Edebiyat hocası 1863 senesinde atanmıştır. 1877 senesinde Macaristan'da ilk

---

² a.g.e., 16

³ A. M. Rousseau, Claude Pichois, *Karşılaştırmalı Edebiyat*. Çev.: Mehmet Yazgan, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994), 12

⁴ a.g.e., 22.

Karşılaştırmalı Edebiyat dergisi çıkarılmış;⁵ 1886 yılında ilk *Karşılaştırmalı Edebiyat Bibliyografisi* kitabı yayımlanmıştır.⁶

Karşılaştırmalı Edebiyatın gelişim sürecinde iki önemli tartışma konusu ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi yöntemle ilgilidir. Yöntemle ilgili tartışmanın Paris ve Brunetiere ile başladığı kabul edilir. Paris, farklı eserlerden seçtiği konuları ve tipleri karşılaştırırken, Brunetiere Avrupa edebiyatından seçtiği beş önemli şaheseri incelemiş ve bu eserlerin Avrupa edebiyatını nasıl etkilediğini açıklamıştır. Brunetiere böyle bir karşılaştırmanın Avrupa kültür, edebiyat ve düşünce tarihinin gelişimini de açıklayabileceğini savunmuştur. Tieghem ile Brunetiere Karşılaştırmalı Edebiyatın Avrupa medeniyet tarihini anlamak ve kültür bütünlüğünü görmek için önemli olduğunu düşünür. Lanson da Brunetiere gibi Karşılaştırmalı Edebiyatı medeniyet tarihi çalışmaları içinde görmüş, şaheserlere saygı duyulması gerektiğini belirtmiş ancak bu şaheserlerin günümüzdeki modern okura hitap etmeyeceğini savunmuştur. Tieghem yöntem tartışmasına *Mukayeseli Edebiyat* (1931) kitabı ile dahil olmuştur. Tieghem bu eserinde Karşılaştırmalı Edebiyatın ortaya çıkması ve gelişmesini anlattıktan sonra bireysel eserlerin nasıl inceleneceğini açıklar.⁷ Tieghem'e göre milli edebiyat ve edebiyat tarihi incelemeleri önemli ancak yetersizdir. Bir eserin diğer eseri nasıl etkilediği bireysel olarak incelenmediği zaman yabancı tesirlerin anlaşılması mümkün olmaz. Yabancı eserin bir eser üzerindeki tesiri ise Karşılaştırmalı Edebiyatın konusudur. Bu yaklaşımla ulusal ve ulus-dışı edebiyat arasındaki etkileşim ve eserler arası etkileşim anlaşılır. Tieghem, Karşılaştırmalı Edebiyatın antik dönem ve sonrasını incelememesi gerektiğini, bu türden çalışmaların edebiyat tarihi içinde olması gerektiğini savunmuştur. Karşılaştırmalı Edebiyat çağdaş yazarlar ve günümüz dünyasındaki etkileşim ve tesir ile ilgilenmelidir.⁸ Tieghem tartışmaları ve geliştirdiği kavramlarla alana önemli katkılar sunmuştur. Bir eserin bir başka eseri etkilemesini "emetteur" [gönderici], etkilenen eserin durumunu "receptur" [alıcı] ve etkileyen ile etkilenen arasındaki gücü de transmetteur [vasıta] olarak açıklayarak, Karşılaştırmalı Edebiyatın terminolojisini zenginleştirmiştir. Tieghem Karşılaştırmalı Edebiyatın üslup, tipler, konular ve olayları karşılaştırarak genel edebiyatın konusuna kaçınılmaz olarak dahil olduğunu belirtmiştir.⁹

⁵ a.g.e., 25.

⁶ Enginün, a.g.e., 17-8.

⁷ Paul Van Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*. Çev. Yusuf Şerif Kılıçel, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1943).

⁸ Enginün, a.g.e., 19.

⁹ a.g.e., 20.

Örneğin, Yunus Emre'nin şiirlerinin Türk şiiri içinde açıklamak milli edebiyat alanında yer alırken, bunu Avrupa hümanist düşüncesi içinde değerlendirmek Karşılaştırmalı Edebiyatın alanında yer almaktadır. Ancak Enginün, bir edebiyat eserini sadece kendi dönemi içinde değerlendirmenin edebiyat kültürünü yozlaştıracağını düşünür. Bu nedenle 19. yüzyılda yapılan bu ayrımların artık bir anlamı olmadığını ve küreselleşen dünyada ve 20. yüzyıl edebiyatında önemsiz olduğunu belirtir.¹⁰ Karşılaştırmalı Edebiyat için bu bir krizdir. Bu kriz ise yeni bir Karşılaştırmalı Edebiyat ekolünün oluşması ile aşılmıştır.

Rene Wellek, *Edebiyat Teorisi* adlı eserinde bu krizi tartışmış, genel edebiyat ve Karşılaştırmalı Edebiyat arasındaki ayrımı reddetmiş ve yeni bir bakış açısının oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Çekoslovakya asıllı bir aileden Viyana'da dünyaya gelen Wellek, Prag'ta üniversite öğrenimini tamamlamıştır. Slovak dilleri ve Avrupa çalışmaları alanında dersler vermiştir. Wellek 1939 senesinde Amerika'ya gitmiştir. Nazi Almanyası'ndan İstanbul'a, oradan da Amerika'ya göç eden Erich Auerbach'ın da öğrencisi olmuş ve Iowa Üniversitesi'nde dersler vermeye başlamıştır. Kaleme aldığı "Karşılaştırmalı Edebiyatın Çıkmazı" (Crisis Of Comparative Literature) adlı çalışmasında Karşılaştırmalı Edebiyat ile ilgili yeni bir tartışma başlatmış ve bu tartışma Amerika'da gelişen yeni ekolün alanını ve konusunu etkilemiştir.¹¹ Wellek tartışmasında Fransız ekolünün Karşılaştırmalı Edebiyatı metodu, alanı ve konusu ile ilgili tartışmalar yaptığını ancak Karşılaştırmalı Edebiyatın yöntemini, alanını ve konusunu tanımlayamadığını savunmuştur. Tieghem'in milli, karşılaştırmalı ve genel edebiyat alanlarını farklı tanımlaması yanlıştır. Austin Warren ile birlikte yazdığı *Edebiyat Teorisi* kitabında tartıştığı üzere Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyatın alanı aynıdır.¹² Karşılaştırmalı Edebiyatın alanını bir eserin tesiri ile sınırlamak bu alanı bir çıkmazın [kriz] içinde bırakmaktır. Bir ulusun veya kişinin başyapıtını tek bir eserin tesiri ile açıklamak anlamsızdır. Bu nedenle de Karşılaştırmalı Edebiyatın alanını bir eserin tesiri ile sınırlamak ve önemli eserleri buna dayanarak yorumlamak anlamlı bir çalışma değildir. Ayrıca Milli edebiyat alanı ile ilgilenmesi Karşılaştırmalı Edebiyat disiplini ikinci dereceden yazarlar ve eserlerle uğraşmaya mahkûm eder. Bir eseri tesir ve

¹⁰ a.g.e., 21.

¹¹ Wellek, René. "The Crisis of Comparative Literature (1959)". *The Princeton Sourcebook in Comparative Literature: From the European Enlightenment to the Global Present*, edited by David Damrosch, Natalie Melas and Mbongiseni Buthelezi, (Princeton: Princeton University Press, 2021), pp. 161-172.

¹² Wellek, René, and Austin Warren. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World, 1956. 49

etkileşim sınırları içinde değerlendirmek eserin biçimsel bütünlüğünü ve estetik değerini görmezden gelmektir. Eserin biçimsel ve estetik değerinin görmezden gelinmesi eserin değerinin yok sayılmasıdır.¹³ Wellek, Karşılaştırmalı Edebiyatın yöntem ve alanını sorgulamıştır. Wellek ayrıca edebiyat eserinin ulusal [milli] değerini açıklamak için Karşılaştırmalı Edebiyatın kullanılmasına karşı çıkmıştır. Wellek'e göre, ulusal edebiyat geleneği içinde yer alan bir yazarın tesiri altında olduğu büyük yazarı en iyi anlayan kişi olduğunu söylemek dayanaksız bir iddiadır. Bu türden yaklaşımlar Fransız ekolünün ve Avrupa geleneğinin Karşılaştırmalı Edebiyatı medeniyet tarihinin bir parçası olarak görmesinin sonucudur. Bu durum disiplinin özgünlüğünü yok etmektedir. Wellek bunun yerine genel edebiyat çalışmalarının da Karşılaştırmalı Edebiyat disiplini içinde olması gerektiğine inanır.¹⁴

Amerikan ekolü Wellek ile birlikte daha geniş bir alan ve esnek bir yönetime doğru evrilmiştir. Bu evrilme sürecinde Karşılaştırmalı Edebiyatın tanımı ve alanı yeniden tanımlanmıştır. Amerikan ekolünün temsilcilerinden Henry Remak Karşılaştırmalı Edebiyatı ulus-ötesi ve disiplinlerarası bir çalışma alanı olarak tanımlar. Resim, müzik, mimari, felsefe, din, tarih, sosyoloji, psikoloji ve doğa bilimleri gibi farklı alanların bir diğeri ile olan etkileşimini inceleyen disiplinlerarası bir bilgi alanıdır.¹⁵ Ulusal bir edebiyat eserinde diğeri bir ulusa ait etkinin incelenmesinin yanında Karşılaştırmalı Edebiyat sosyal bilimler ve doğa bilimleri çalışmalarında insana ait farklı anlatı ve söylemlerin bir diğeri ile ilişkisi ve etkileşimini de konu olarak inceler. Bu tanım aynı zamanda II. Dünya savaşı sonrasında ABD tarafından kurgulanan global sistemin kültürel bir ayağıdır. Bu kültür misyonu ile kendi içinde örgütlenen Amerikan ekolü ACLA'yı (Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat Derneği) kurarak disiplini global alanda etkin bir konuma getirmiştir. ACLA dönemsel olarak düzenlediği toplantılarla disiplinin gelişim sürecini raporlandırmıştır. Ayrıca dönemsel konferanslar ve raporlar Karşılaştırmalı Edebiyat disiplini, yöntemi, bölümleri ve çalışmaları ile ilgili yeni ölçütler, açıklamalar ve müfredat tanımlamaları yapmıştır. ACLA raporları ile Karşılaştırmalı Edebiyatın dünü, bugünü ve yarını ile ilgili çalışmalar disiplinin anlaşılmasına önemli katkılar sunmuştur. Ülkemizde Avrupa ve Amerikan ekolü kapsamlı olarak tartışılmamıştır. Böyle bir tartışma ve Karşılaştırmalı Edebiyatın akademik bir disiplin olarak kabul edilmesi ve

---

¹³ a.g.e., 48.

¹⁴ Wellek, "the Crisis," 168.

¹⁵ Henry HH Remak, "Origins and Evolution of Comparative Literature and its Interdisciplinary Studies", *Neohelicon* 29, no. 1 (2002): 245-250.

gelişmesi için geç kalınmıştır. Ancak bu durum disiplinin Türk akademik çevresinde tartışılması için duyulan gerekliliği yok saymamalıdır. Bu araştırmada ACLA raporlarını özet olarak tartışarak Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat ekolünün doğru anlaşılmasına katkıda bulunabilmeyi amaçlıyoruz.

Ana Hatlarıyla ACLA Raporları

ACLA, disiplinin seyrini kurum olarak takip etmek için her 10 yılda bir rapor çıkarılmasını gelenek haline getirmiştir. 1965 yılında yayınlanan Levin raporu ve 1975 yılındaki Greene raporu tek kişi tarafından yazılmış ve disiplinin o dönemdeki özelliklerini ve Karşılaştırmalı Edebiyatın üniversitelerde nasıl yapılanması gerektiğini inceleyen raporlardır. Sonraki on yıllarda hazırlanan raporlarda izlenen yöntem ise tek bir sese odaklanmak yerine editörün değerlendirmesinin yanı sıra farklı entelektüellerin de katkı sağladığı çok sesli derleme çalışmalar yapmaktır. 1993 senesinde basılan Bernheimer raporu ve 2004 yılında basılan Saussy raporu ve son olarak 2014-2015 yılında hazırlanan ve hem online hem de kitap halinde yayınlanan Heise raporu da bu geleneği izler.

Disiplinin Durumu hakkında on yıllık ACLA Raporu ilk kez burada dijital formda yayınlanmaktadır. Her ikisi de bir komite adına tek yazarlar (sırasıyla Harry Levin ve Thomas Greene) tarafından yazılan 1965 ve 1975 tarihli basılı raporların yanı sıra Charles Bernheimer (Çokkültürlülük Çağında Karşılaştırmalı Edebiyat olarak yayımlandı, 1994) ve Haun Saussy (Küreselleşme Çağında Karşılaştırmalı Edebiyat olarak yayımlandı, 2006) tarafından yazılan nispeten kesin [kısmen muğlak] raporlardan ve alandaki çeşitli akademisyenler tarafından verilen yanıtlardan oluşan ciltleri takip etmektedir.¹⁶

2014-2015 yılına ait ACLA raporu kendisinden önce gelen raporlarla şekilsel olarak bazı değişiklikler içerse de önceki ruhun ve tartışmaların devamını sağlamayı amaçlamaktadır. Diğer bir yandan akademik kariyer aşamalarının her basamağından ve değişik coğrafyalardan katılımcılar kabul ederek çok daha çoğulcul bir yaklaşım izlemişlerdir.¹⁷

---

¹⁶ ACLA Website, "About State of the Discipline Report," acla.org,

<https://stateofthediscipline.acla.org/about> Çeviriler aksi belirtilmedikçe tarafıma aittir.

¹⁷ Ursula K. Heise, "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 1-2.

ACLA kendisini kısaca şu şekilde tanımlar: “1960 yılında ABD’de kurulmuş, çeşitli edebiyat ve kültürlerin yanı sıra kültürlerarası edebiyat çalışmaları ile ilgilenen bilim adamlarını bir araya toplayan bir akademik topluluktur”.¹⁸ 1950ler ve 1960ların ABD’si düşünüldüğünde, ACLA’nın kuruluşu özgürlükçü ve çoğulcu mücadelelerin hız kazandığı bir döneme denk gelmektedir. 2. Dünya Savaşı neticesinde ABD’ye iltica etmiş olan birçok bilim insanının katkıda bulunacağı bir platform teşkil eder. Soğuk Savaş döneminde liberalist tartışmalar ve bunların eleştirileri, sömürge sonrası değişen kültür ve medeniyet fikirleri, 11 Eylül ve sonrası gibi olgular Karşılaştırmalı Edebiyat için bolca kaynak sağlamıştır. ACLA’nın tarihsel seyrini izleyebileceğimiz raporlarda da bu tartışmaları takip etmek mümkündür.

Bernheimer ve Saussy raporlarının başlıkları Karşılaştırmalı Edebiyat için belirli bir çerçeve çizmektedir. *Çokkültürlülük Çağında Karşılaştırmalı Edebiyat (Comparative Literature in the Age of Multiculturalism)* başlığıyla yayınlanan Bernheimer Raporu ile *Küreselleşme Çağında Karşılaştırmalı Edebiyatı (Comparative Literature in an Age of Globalization)* inceleyen Saussy Raporu alanın içerisinde bulunduğu dönemden nasıl etkilendiğini özetler niteliktedir. Ursula K. Heise tarafından çıkarılan son rapor ise *Karşılaştırmalı Edebiyatın Geleceği (Futures of Comparative Literature)* başlığını taşır. Heise’in yazdığı giriş bölümünün alt başlığı ise *Karşılaştırmalı Edebiyat ve Yeni Beşeri Bilimler (Comparative Literature and the New Humanities)* olarak karşımıza çıkar. Bu başlıklardan bahsetmemizin sebebi raporların ve dolayısıyla Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyat geleneğinin macerasının ne olduğu hakkında özet niteliğinde bilgiler vermesidir. “Disiplinin Durumu” ortak başlığı altında dikkat edilen hususlar Karşılaştırmalı Edebiyatın kurumsal yapısı, tanımı, çok kültürlülük ve küreselleşme üzerinedir. Son rapor ise beşeri bilimlerin değişime uğraması ve Karşılaştırmalı Edebiyatın bunun bir parçası olarak gelecekte nasıl bir rol alacağı üzerine eğilir. Raporlardaki önemli gördüğümüz bu konuları kısaca incelemek faydalı olacaktır.

Teoride ve Uygulamada Amerikan Ekolü:

Tarihsel süreç dikkate alındığında, 2. Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri’ne sığınan entelektüeller hem Amerikan kültürel hayatında hem de Karşılaştırmalı Edebiyatın gelişiminde etkili olmuşlardır. Amerikan entelektüel hayatında önemli bir yeri olan bu durum, farklı kültürleri incelerken dışa yönelik bir bakış yerine içe yönelik bir bakışın oluşmasına sebep olmuştur. Fransız ekolünde etkilerin kronolojik olarak

---

¹⁸ ACLA Website, “About ACLA,” [acla.org](https://www.acla.org/about), <https://www.acla.org/about>

farklı kültürler arasında incelenmesi ön plana alınır, dolayısıyla dışa yönelik bir yaklaşım söz konusudur. Amerikan ekolü ise Fransız yaklaşımını kısıtlayıcı bulur. Karşılaştığı iç ve dış farklı kültürleri anlamlandırmak için oldukça elverişli yöntemler sunan karşılaştırmalı yaklaşımları daha geniş anlamda uygulamak ister. Bu hem çok kültürlü Amerikan kimliği açısından iç incelemelerde işe yarar, hem de neo-koloniyalizm veya küreselleşme gibi Amerika'nın etkin rol aldığı dış ilişkilerde kullanışlıdır. Diğer bir deyişle, Amerikan Ekolü zaman içerisinde kimin kimden etkilendiğini incelemek ve dolayısıyla ortaya bir kanon çıkarmak yerine, eş zamanlı olarak bir arada yaşamanın etkileşimini incelemeye çalışmıştır. Amerikan Ekolünün bu konudaki başarısı elbette tartışmaya açıktır. Ekolün Bernheimer Raporu ile ön plana çıkan Avrupa Merkezci yapısı, farklılıkları dahil etmeye çalışsa da kültürel olarak yakın gördüklerine odaklanmasını engellemiştir.

Dönemin artık değiştiğini vurgulayan Bernheimer, Greene raporunda bile 2. Dünya savaşı sonrası gerekli olan çok uluslu bakış açısına yapılan göndermeden bahseder.¹⁹ Ancak "bu genişletilen bakış açısı, her hâlükârda, klasik antik döneme kadar uzanan Avrupa ve Avrupa Yüksek-Kültürel mirasının ötesine geçmez".²⁰ Bernheimer önceki raporlardaki yaklaşımı elitist olarak tanımlar.²¹ Öğrencilerin daha "çoğulcul terimlerle"²² düşünebilmelerini mümkün kılacak öneriler sunmaktadır. Geriye dönük olarak Ursula Heise de Bernheimer Raporunun açtığı tartışmanın hala geçerli olduğundan şu şekilde bahseder:

Karşılaştırmalı Edebiyatta, Bernheimer Raporu ayak sürüyen bir Avrupa Merkezçilikten uzaklaşma çağrısı yapar. Dünyanın dört bir yanından gelen ulusal edebiyatların yanı sıra kendi uluslarında baskın olmayan daha fazla sayıda edebi eserleri; bazen farklı dilde yazılmış olsalar da (ör. Quechua sözlü eserleri ve edebiyatı), ya da ulusal bir bölgeye (ör. Kürt veya Filistin edebiyatı) bağlı olmasalar bile üretilen farklı edebiyatları içeren ve hatta popüler edebiyat ve kültür biçimleriyle yazılmış olan eserlerin dahil edildiği daha küresel bir edebiyat kanonuna nasıl yaklaşılabileceğine dair hararetli tartışmaları başlatmıştır. Örneğin; Jonathan Culler, Marjorie Perloff ve Mary Louise Pratt, bu meseleye karşı birbirlerinden çok farklı

¹⁹ Charles Bernheimer, "The Bernheimer Report," *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*, Ed. Charles Bernheimer, (Baltimore: The John Hopkins UP, 1995), 39.

²⁰ a.g.e. 40.

²¹ a.g.e. 40.

²² a.g.e. 47.

pozisyonlar almışlardır. Bu tür sorular güncel raporda da yankılanmaktadır.²³

Bernheimer'in çağrısını özetleyen bu cümlelerde de görüleceği üzere Karşılaştırmalı Edebiyatın yapmaya çalıştığı, ya da daha doğru bir deyişle yapması önerilen şeyler oldukça büyük çabalar gerektirmektedir. Karşılaştırmalı Edebiyat Küre-yerelleşen (glocalization) dünyada edebiyat eserlerinin karşılıklı incelenmesi gibi gerçekleştirmesi zor bir görevi yerine getirme durumunda kalmıştır. Fransızların kısıtlayıcı olmaları ve de Amerikan Ekolünün Avrupa-merkezcilikten kaçamamasının altında yatan sebep, bilinen alanlarda çalışmanın verdiği güven duygusu olarak görülebilir. Saussy yılında Heise raporuna verdiği katkıda bu durumdan şu şekilde bahseder:

Proust ve Joyce, Woolf ve Kafka, Freud ve Benjamin hakkında yeni bir şeyleri yazmayı seçmek, bu yazarlarda henüz keşfedilmemiş olan anlam katmanlarına saygı duyulduğunu gösterir, ancak aynı zamanda bunların araştırılması gereken doğru yazarlar olduğunu ve diğerlerinin yakın incelemeye değmedikleri anlamını verir. Bu tarz bir anlam verme, bu varsayımları test etmeye kalkan kişinin sadece zor dilleri değil, aynı zamanda farklı bir sosyal düzenin kurallarını, geleneklerini ve imalarını da, hatta farklı edebi gelenekleri ve bunun çok daha fazlasını öğrenmek zorunda olduğu düşünüldüğünde kolayca kaçmaktır.²⁴

Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyatı'nın Avrupa-merkezciliği, bu şekilde düşünüldüğünde, bilinen ve yapılabılır olanın ifası şeklinde gerçekleşmiştir. Biz-öteki ikileminden, 'Biz' tarafının tanınırlığı tercih dilmiştir. Eğer daha samimi bir çoklu-bakış açısına ulaşılmak isteniliyorsa ilerde yapılması gereken ise bilinmez ve alışılmadık olan üzerine eğilmek olacaktır. "Uzmanlar kuşaklar boyunca kendi veya diğer ulusların edebi tarihlerini yazarlar, ancak karşılaştırmalı bakış açısı bu tarihleri farklı çerçeveler içerisine koyar, ilerleme veya kimlik yerine ileri sürülen bağlantıların nedenselliğini ve kültürler arası akla yatkınlığı ön plana çıkarır".²⁵ Uzmanlık alanına göre herhangi bir edebiyatın tekil incelemesini yapmak yaygındır. Karşılaştırmalı Edebiyat ise alışılmış olanın dışına çıkar. 'Kimlik', 'kendi' kelimelerinden de anlaşılacağı üzere aşına olunan Avrupa geleneği ön

---

²³ Ursula K. Heise, "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 4.

²⁴ Haun Saussy, "Comparative Literature: the Next Ten Years," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 25.

²⁵ a.g.e., 26.

planda tutulur. Bu şekilde Amerikan Ekolü'nün niyet ettiği çoğulculuk ile uyguladığı karşılaştırmalar arasında fark vardır. Küreselleşme ve dünya edebiyatı kavramları ile ilgili tartışmalara bakmak bu konuda aydınlatıcı olacaktır. Wail S. Hassan küreselleşme ve Amerikan Karşılaştırmacılığı üzerine şunları söyler:

Amerikan çokkültürlülüğü, önceki eksikliklerin tanınmasına dayanan bir kendini inceleme ve yeniden icat etme süreciyse; küreselleşme, dünyanın geri kalanına kendinden emin bir merkeziliğin dışı doğru bir yansımasıdır. Ve çokkültürlülük, kanonun eleştirisiyle edebiyat çalışmalarının tüketilmesine neden olurken, bu küreselleşme çağında Karşılaştırmalı Edebiyat dünya edebiyatına odaklanmaktadır. Bu gelişmenin gizli mantığı şudur: ülkemiz dünyaya liderlik ederken, biz de dünyaya öğretiyoruz. Bu formülde dünya, öğretimimizin hem öznesi hem de nesnesidir, çünkü ilk olarak, onu anlaşılır kılmak için müfredatımıza inşa ettiğimiz, antolojisini yaptığımız ve sıkıştırdığımız bir edebi alandır. İkinci olarak, dünya kendisini bizim kendisinden çıkardığımız şey olarak görmesi gereken şekilde eğittiğimiz veya yönlendirdiğimiz bir varlıktır, "dünya edebiyatı" aynasını tuttuğumuz dünyadır.²⁶

Hassan'ın incelemesindeki iki hususa dikkat etmek gerekir. Bunlardan ilki dünya edebiyatına yönelen Karşılaştırmalı Edebiyatın konusunun ve muhatabının aynı varlık olduğudur. İkincisi ise Amerika ekolünün kendisini öncü pozisyonda görmesidir. Küreselleşme ile Amerikanlaşmanın yakın anlama sahip olması Hassan'ın Karşılaştırmalı Edebiyat ile güç ilişkilerinin birbirinden ayrılamaz olduğunu tespit etmesine yol açmıştır. Eğer küreselleşme kendi eleştirisini beraberinde getiren küyerelleşme²⁷ kavramından bağımsız olarak ele alınırsa, farklı kimliklerin kaybolması anlamına ve neticede kozmopolitizme²⁸ yol açabilir. Konuyu daha iyi anlayabilmek için bu ve benzeri yorumlar yapabilmemizin altında yatan bazı varsayımlar tespit edilmelidir. Bu konuyla alakalı Mads R. Thomsen şu şekilde bir yorumda bulunur:

Disiplinin durumuna ilişkin önceki ACLA raporunun her ikisi de, başlıklarında çağı tek kelimeyle özetleyecek kadar kendinden emin

---

²⁶ Wail S. Hassan, "Arabic and the Paradigms of Comparison," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 188.

²⁷ "Küyerelleşme/Glocalization" kavramı küresel uygulamalarla yerelin desteklenmesi durumu olarak tanımlanabilir. Ör. Netflix platformunun yerel yapımları desteklemesi.

²⁸ Bu çalışmada kozmopolitizim küreselleşme gibi oluşumlar neticesinde oluşacak heterojen kimlikler olarak kabul edilmektedir. Farklı kimliklerin aşınmasını içerir.

hissetmiştir. 1995 Bernheimer raporunda "Çokkültürlülük" ve 2006 Saussy raporunda "Küreselleşme". Her iki ciltte de ulus devletlerin değişen statüleri ve konfigürasyonları ele alınmıştır, ancak Saussy'nin raporundaki baskın terim olan "dünya edebiyatı"nın sadece on yıl önce hiçbir yerde bulunmaması dikkat çekicidir. Şimdide eskiden olduğu gibi, dünya edebiyatına geçişin anlamı, diller arası kozmopolitan bir okuma arzusunu vurgulamasından ve ulusal çerçevelere daha az bağımlı yeni karşılaştırmalı düşünme yollarını aramasından gelir. Bu noktayı güçlendirecek bir şekilde, geçtiğimiz on yıl göçmen ve iki kültürlü yazarların başarısıyla bilinir.²⁹

Thomsen kendisine kanıt olarak iki kültürlü yazarların son yıllardaki popülaritesini göstermektedir. Küreselleşme ve çokkültürlülük³⁰ kavramları ile ilgili tartışmalar ise ulus-devlet kavramından bağımsız bir şekilde yapılamamaktadır. Bunu yakın zamanda yapılan tartışmaların odak noktasında olan dünya edebiyatı kavramının³¹ ulus-devlet tartışmalarından soyutlanamayacağı olarak okumak mümkündür. Kozmopolitanlık ve dünya edebiyatı birbirlerine yakın kavramlar olsa da ulus-devlet ve ulusal edebiyat üzerine inşa edilen yapılar olarak varlıklarını sürdürmektedir. Aslında Karşılaştırmalı Edebiyat aracılığıyla 'diğeri' üzerine yapışan incelemeler kozmopolitanlık haricinde de olabilir. Amerikan ekolünün yekvücut olarak kozmopolitan bir kimliği savunduğunu iddia etmek pek mantıklı olmayacaktır.³² Farklı kimliklerin bir araya gelmesiyle oluşan bir yapıya sahip olsa da Amerikan kimliği tek bir ulusu temsil etmeye çalışır. Karşılaştırmalı Edebiyatın farklılıkları inceleme amacıyla içe yönelmesi, incelemenin konusu olan diğeriine ait özelliklerin Amerikan kimliğine dahil edilmesi amacıyla olmasa gerekir. Kısaca Amerikan ekolü kozmopolitanlığa ulaşmaya çalışan, aynı zamanda Avrupamerkezcilikten tam olarak uzaklaşmayan ancak yine de buna benzer amaçlar güden bir yapıdadır.

---

²⁹ Mads Rosendahl Thomsen, "World Famous, Locally: Insights from the Study of International Canonization," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 119.

³⁰ Bu kavramlar ACLA raporlarında içerisinde buldukları on yılı açıklayıcı isimler olarak kullanılmıştır. Bu şekilde ABD'nin soğuk savaş sonrası kendini kültürel olarak konumlandırması ile de ilişkilendirmek mümkündür.

³¹ David Damrosch ve Pascale Casanova'nın konu üzerine tartışmaları değerlendirilebilir.

³² Örn. Amerikan kimliği ile ilgili "melting pot" ve "salad bowl" tartışmaları.

Disiplin Krizi ve Karşılaştırmalı Edebiyatın Diğer Alanlarla İlişkisi

Avrupa'da ortaya çıkan Karşılaştırmalı Edebiyatın Amerika'ya adaptasyonu temel düzeyde başka bir sorunun ortaya çıkmasıyla başlar. Karşılaştırmalı Edebiyat tanımı açısından her zaman problemlili özelliklere sahiptir. Özellikle Amerikan ekolünde yapılacak karşılaştırmanın ve izlenecek yöntemin disiplinlerarasılığa daha çok önem vermesi, yapılabilecek herhangi bir tanımın daha zor yapılmasına sebep olmaktadır. Rene Wellek'in 1958 yılında yaptığı "the Crisis in Comparative Literature" adlı çalışmasında ortaya koyduğu kriz, Amerikan ekolünün bağımsızlık kazanmasını sağlarken Karşılaştırmalı Edebiyatın sınırlarının belirlenmesindeki güçlüğü beraberinde getirir. Amerikan Ekolünden önce Fransız ekolünün gerçekçi etkileri inceleme üzerine yapmış olduğu vurgu, Karşılaştırmalı Edebiyatın sınırlarını belirlemektedir. Ancak bunu kısıtlama olarak gören Amerikan Ekolü'nün sınırları kaldırması alanın tanımını muğlaklaştırdı. Rene Wellek tarafından belirtilen disiplinin tanımlanmasının zorluğu ise hem bir zenginlik hem de bir risk olarak görülmektedir. Saussy bu belirsizliği Karşılaştırmalı Edebiyata getirilebilecek en iyi tanım olarak kabul ettiğini şu şekilde ifade eder:

Bundan on yıl sonra Karşılaştırmalı Edebiyatın bir kriz durumunda olacağını kendimizden emin bir şekilde ileri sürebiliriz. Her zaman kriz içindedir zaten. 2004'te Karşılaştırmalı Edebiyatı, kendisinden daha iyi ya da aleyhine tanımlanmış alanlara karşı ya da onların arasında kendi tanımını aramasından daha iyi hiçbir şeyin tanımlayamadığı fikrini ortaya atmıştım.³³

Saussy'nin tanımsızlığı tanım olarak ele alması her ne kadar Karşılaştırmalı Edebiyatın postmodernizm ile olan bağına vurguluyor olsa da disiplinin itibarı açısından çok da olumlu bir sonuç getirdiği söylenemez. Düşünüldüğünde, kendi tanımını yapamayan bir alanın, başka alanlara yorum getirme çabası ironik bir durumdur. Amerikan Ekolü'nün alanı genişletmesi her ne kadar potansiyelin artmasına sebep olsa da tanımlara ulaşımın güç olmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durum sadece geçmişe yönelik değil gelecekte de alanın ne olacağıyla ilgili devam etmekte olan bir konu olarak karşımız çıkmaktadır.

Kendimiz için yarattığımız kriz -hem evde hissetmediğimiz gerçek alanlara girerek hem de fikir birliğiyle çözülmesini bekleyemeyeceğimiz teorik soruları gündeme getirerek oluşturduğumuz kriz- en büyük kaynağımızdır; dışımızdaki kriz ise

---

³³ Haun Saussy." Comparative Literature: the Next Ten Years," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 24.

reddedilen kaynaklar ile ilgilidir. Önümüzdeki on yıl içinde, karşılaştırmacılar şu üç şekilde dik duruşlarını sergilemek zorunda kalacaklar; ilk olarak Karşılaştırmalı Edebiyatın, onların desteği olmadan çeviri edebiyatı üzerine genel bir eğitim olmaktan öteye gidemeyeceği, ulusal edebiyat olarak adlandırılan bölümleri destekleyerek; ikinci olarak çevremizdeki kültüre, hiçbir zaman bir araya getirilmek üzere tasarlanmamış karmaşık ve tutarsız bilgileri sentezleyebilmenin değerini hatırlatarak; ve üçüncü olarak ise mevcut kanonların ve yöntemlerin bizi hayal kırıklığına uğrattığı durumlarda anlam ifade etmenin yeni yollarını göstererek. Gittikçe daralmakta olan ve safları sıkılaştıran beşeri bilimlerin alanında Karşılaştırmalı Edebiyatın kendine özgü farklılığını açık tutmamızın yolu budur.³⁴

Böylece Saussy gelecek on yılda Karşılaştırmalı Edebiyatın varlığını devam ettirmesi farklı alanlara derdini anlatabilmesine bağlıdır der. Karşılaştırmalı Edebiyat tanımsızlığı kabul etmeli ve diğer alanların kendini sınırladığı noktalarda bu güce dayanarak varlığını devam ettirmelidir. Saussy ile aynı doğrultuda Gail Finney de Karşılaştırmalı Edebiyatın diğer alanlarla olan karşılıklı ilişkilerinin disiplinin geleceği açısından devam edecek bir gelenek olarak gerçekleşeceğini şu şekilde ifade eder:

Bu son model, son on yılın karşılaştırmalı çalışmalarının çoğunun duvarların veya sınırların yıkılmasıyla karakterize edildiğinin altını çiziyor: dönemler arasındaki sınırların, ulusal gelenekler arasındaki sınırların, medya arasındaki sınırların ve disiplinler arasındaki sınırların yıkılması. Karşılaştırmalı Edebiyatın etkileşimde bulunduğu alanlardan yalnızca birkaçından söz etmek gerekirse, sadece Karşılaştırmalı Edebiyat ve film arasında değil, Karşılaştırmalı Edebiyat ile sanat tarihi, Kültürel Çalışmalar, felsefe, televizyon ve tabii ki bir dizi ulusal edebi gelenek arasında da verimli alışverişler bulunur. Karşılaştırmalı Edebiyatı besleyen, diğer disiplinler ve geleneklerden yararlanan bu eklettik süreç muhtemelen devam edecek ve büyüyecektir.³⁵

Disiplinler arası çalışmalar Karşılaştırmalı Edebiyatın geleceğinde var olmaya devam edeceklerdir. Bu durum Karşılaştırmalı Edebiyatın yalnızca diğer kültür ve edebiyatlara değil aynı zamanda diğer disiplinlere de

---

³⁴ a.g.e., 28.

³⁵ Gail Finney, "The Reign of the Amoeba: Further Thoughts about the Future of Comparative Literature," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 20.

kaçınılmaz bir şekilde yöneleceği görüşünü savunur. Yakın zamanda beşeri bilimler içerisinde bahsi geçen yeni disiplinler incelendiğinde, her birinin birden fazla ana disipline gönderme yapan nitelikte oldukları görülür. Muhtemelen sadece Karşılaştırmalı Edebiyat için değil, yeni beşeri bilimler için de disiplinlerarasılık devam eden bir özellik olarak görülmeye devam edecek. Ortaya atılan görüşler bunu doğrular niteliktedir. Bu durumla ilgili Heise Karşılaştırmalı Edebiyatın konumundan şöyle bahseder:

Karşılaştırmacılar, en azından teoride, bu iddiaları karşılamak için iyi konumlandırılmışlardır, çünkü çok sayıda karşılaştırmalı çalışma başından beri disiplinler arasıdır: sanat tarihi, film çalışmaları, cinsiyet çalışmaları, tarih, müzikoloji, felsefe ve çeviri çalışmalarıyla ortaklıklar kurmuştur. Yeni disiplinlerarası beşeri bilimler, karşılaştırmacıları, diller, anlatılar ve imgeler üzerine yaptıkları çalışmalarında; bilim, tıp, teknoloji ve medyanın çoğu kez genellemeci söylemlerini nasıl değiştirdiğini ve bunlara nasıl meydan okuduğunu göstermeye zorlamaktadır.³⁶

Dünya edebiyatının yakın zamanda önemli bir kavram olarak karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmaz. Ama bu kavramın işe yaradığı noktaların iyi belirlenmesi gerekir. David Damrosch'un anlattığı şekliyle dolaşım içerisinde çeviri aracılığıyla bir tüketim aracı olarak karşımıza çıkan dünya edebiyatı eserleri konunun Kapitalizm ya da onun eleştirisi olan Marksizm gibi bağlamlarda incelenmesine yol açmaktadır.³⁷ Elbette Karşılaştırmalı Edebiyat bu teorilerle de örtüşmektedir. Ancak Heise'nin de söylediği gibi daha az bilinen ya da çeviri merkezlerine ulaşması güç olan edebiyatların karşılaştırmaya dahil edilmesi dünya edebiyatı kavramıyla tam olarak uyum sağlamayabilir. Amerikan karşılaştırma ekolünün marjinal olanların sesine odaklanmaya çalıştığında ya da Avrupamerkezcilikten kaçmaya çalıştığında, nereye kadar gidebileceği konusunda tam bir karar verilmiş değildir. Bu, tartışmanın devam eden bir kısmıdır. Dünya edebiyatı kavramı kullanıldığında farklı coğrafyalara ulaşabilmiş edebiyatın kastedilmesi daha büyük bir olasılıktır.

Ancak dünya edebiyatı paradigması, Karşılaştırmalı Edebiyatta neyin karşılaştırılabileceği veya neyin karşılaştırılması gerektiği sorularına götüren bir şüphencilğe ve şiddetli zıtlıklara sebep olmuştur. Örneğin, Emily Apter, çeviri çalışmalarını ve dünya

---

³⁶ Ursula K. Heise. "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 6-7.

³⁷ David Damrosch, *What is World Literature?* (Princeton: Princeton University Press, 2018)

edebiyatı çalışmalarını, tüm veya çoğu metinlerin tercüme edilebileceğini varsaydığı için ve çevirinin, çevrilemeyecek olanı önemli bir konu hatta edebi bir hak olarak dikkate almadan ulus-aşırı iletişimi, anlayışı ve dünya barışını ilerlettiğini hayal ettiği için eleştirmiştir. Sömürgecilik sonrası eleştirmenler, dünya edebiyatının sınıf, zenginlik ve güç arasındaki jeopolitik farklılıklardan nasıl kurtulduğuna dair çekincelerini dile getirirken (Nixon 38), eko eleştirmenler kısıtlı kaynakların olduğu bir dünyada, metin üretimi ve dağıtımının maddi koşulları ve maliyetlerine dikkat edilmemesinden endişe duyuyor (Wenzel). Bazı karşılaştırmacılar, herhangi bir "dünyanın" inşasında ulusal ve kültürel farklılıkların önemini ön plana çıkarırken (Wang, bu cilt; ayrıca bkz. Damrosch, bu cilt; Moraru, bu cilt), diğerleri ise karşılaştırmalı yaklaşımların çeşitlendirilmesini karşılamak için teorik kaynakların çeşitlendirilmesi çağrısında bulunur (Beebee, bu cilt). Ve dünya edebiyatı çalışmalarında, ulus-aşırı sistemler ve hatta kalıplar üzerine ısrar edilmesi, bazen edebi yaratım, bilim ve pedagojide öngörülemez ve sistematik olmayanın (Alpert, bu cilt); daha genel olarak filolojinin merkeziliğinin (Brennan, bu cilt) ve Karşılaştırmalı Edebiyatta yakın okumanın önemi üzerine yenilenmiş bir ısrarla karşılanır.³⁸

Dünya edebiyatı Heise'nin incelemesinde Karşılaştırmalı Edebiyatın yüzleştiği farklı disiplinlere benzer diğer bir mesele olarak karşımıza çıkar. Son rapor dikkate alındığında Karşılaştırmalı Edebiyatın geleceğinin ne olacağı konusuna yoğunlaşıldığı görülür. Bu ise Ekoeleştirir, tıp edebiyat ilişkisi, dijital beşeri bilimler gibi yeni ortaya çıkmakta olan çalışma sahaları ile Karşılaştırmalı Edebiyatın alışverişini ya da içiçeliğini inceleme anlamına gelir. Heise bu hususta Karşılaştırmalı Edebiyatın biraz geç kalmış olabileceğinden şöyle bahseder:

Karşılaştırmalı Edebiyat, 1960'ların sonları ile 1990'ların başları arasında çeşitli teori türlerini edebiyat ve kültürel çalışmaları tanıtmada öncü rol oynasa da –ki Karşılaştırmalı Edebiyatın bazen edebiyat çalışmalarının teorik dalı olarak tanımlanma noktasına kadar gelmiştir iş– genel olarak beşeri bilimlerdeki ve özel olarak edebiyat çalışmalarındaki daha yakın zamanlı yeniliklerden

---

³⁸ Ursula K. Heise. "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 3-4.

hiçbirinde ön plana çıkarılmamıştır. Karşılaştırmalı Edebiyat şimdiye kadar büyük bir etkiye sahip olduğu bu yeni araştırma alanlarında bile –örneğin ekolojik eleştiri– geç kalmıştır ve tıbbi beşeri bilimler gibi diğer alanlarda, karşılaştırmacılar daha yeni yeni ağırlıklarını vermeye başlıyorlar. Bu yeni araştırma alanları tarihsel ve gelişimsel olarak oldukça heterojen olduğu için, bu gecikmenin nedenlerini genellemek zordur: eko-eleştiri, alanın Amerikan edebiyatı çalışmalarındaki kökenleri ile ilgisi vardır; dijital beşeri bilimlerde telif hakkı, çeviri ve teknolojik araçların zorlukları ile; gıda çalışmaları ve tıbbi beşeri bilimler ise kültürel farklılığa oldukça fazla ilgi göstermişlerdir, ancak bunun sebebi antropologların ve coğrafyacıların edebi karşılaştırmacılarıdan daha fazla katkıda bulunmaları nedeniyledir (ancak bkz. Thornber, bu cilt). Araştırma alanlarının bu çeşitliliği nedeniyle, Karşılaştırmalı Edebiyatın bu yeni araştırma alanlarındaki gecikmiş veya şimdiye kadarki küçük rolü, özellikle de pek çok akademik disiplinde yeniliklerin abartılması ve detaylandırılması veya değişikliklerin küçümsenmesi eğiliminde olduğu düşünülürse, disiplin için çok önemli bir kaygı olmayabilir.³⁹

Geç kalmışlığın sebepleri olarak bahsedilen konular dikkate alındığında kendi tarihsel süreci içerisinde gelişmesine devam eden alanların Karşılaştırmalı Edebiyattan ayrı bir çizgide olduğu görülür. Eko Eleştirinin kendisine Amerikan edebiyatında kök bulmuş olması ya da tıp ile edebiyat arasındaki ilişkinin konunun uzmanları tarafından ortaya çıkarılması gibi noktalar Karşılaştırmalı Edebiyatla benzer yöntemler izlese de aslında kendine ait bir alanın içerisinde kaldığını da bize göstermektedir. Karşılaştırmalı Edebiyat çalışma disiplini olarak özgün yaklaşımlara ve hatta kurumsal yapılanmaya sahiptir. Genel ve ulusal edebiyat çalışmaları ve farklı disiplinlerle sınır sorunları yaşama konusunda ve disiplinlerarası metotlarda tecrübesi bulunan Karşılaştırmalı Edebiyat yeni disiplinler için fayda sağlayacaktır.

ACLA raporları ve Amerikan Ekolünü özetlemek gerekirse, 1960lardan günümüze kadar disiplinin geçirdiği değişimleri takip etmemize yardımcı olur. Farklı kültürel ve edebi kimliklerle nasıl çalışılacağına ve disiplinlerarası yöntemlerin nasıl uygulanacağına dair fikirleri bize sunar. Karşılaştırmalı Edebiyatı küreselleşme ya da çokkültürlülük çağı gibi tarihsel

---

³⁹ Ursula K. Heise. "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 6.

dönemler içerisinde konumlandırır. Teorik tartışmaların yanı sıra disiplinin akademik bir birim olarak kurumsal yapılanmasıyla ilgili önerilerde bulunur ve bunların her birini düzenli bir biçimde derleyip sunar.

Türk Karşılaştırmacılığı ve Amerikan Ekolü

Türkiye'nin jeopolitik öneminden bahsederken genellikle siyaset ve Uluslararası İlişkiler gündemdedir. Ama şüphesiz kültürel anlamda jeopolitik konumun önemi vardır. Türk kültürü Orta Asya'dan ve göçebe bir kültürden gelen, İran ve İslam kültürü, Roma, Bizans, Akdeniz kültürleri ile karşılaşan, bunları kendisine adapte eden bir yapıdadır. Türklerin kültürel olarak Doğu mirasını harmanlamış olması ve bunu Doğu Roma topraklarına hükmederek iç Avrupa'ya kadar götürmesi kültürel etkileşimin ayrılmaz bir parçası olduğu anlamına gelmektedir. 16-17. yüzyıllardan başlayarak Türklerin Avrupa'daki hareketleri örnek almaya başladıkları görülmektedir. Elbette erken yüzyıllardaki bu örnek alma daha çok askeri ve ilerleyen yıllarda idari yapılardaki modernleşme olarak karşımıza çıkacaktır. Bunların neticesinde kültürel olarak etkileşim giderek hız kazanmıştır. Netice itibariyle günümüzde birkaç yüzyıldır devam eden bir modernleşme ve batılılaşma tartışmasının Türk kültürü içerisinde önemli bir yeri olduğunu görmekteyiz. Türk kültürünün yadsınamaz bir çağdaşlık, laiklik ve Avrupalılık tecrübesi vardır. Doğu-batı sentezi ya da ayrımı gibi tartışmalar Türk kültürüne yabancı tartışmalar değildir.

Ancak geçen asırda özellikle ön planda olan modernlik ve bilimsellik inanışlarını takip ederek Avrupa'daki kurumsal ve düşünce yapılarını adapte etme yaygın bir pratik olarak uygulanmıştır. Bunlar elbette milli kültürün araştırılması ve yaygınlaştırılması ile başlayıp diğer kültürlerin incelenmesi görevini yerine getiren ulusal edebiyat kürsüleri olarak yapılanmıştır. Bilimselliğin modernist tanımlanabilirlik ve ispat edilebilirlik özellikleri düşünüldüğünde, bağımsız bilimsel birimlerin kurulması bu dönemde olması gereken bir süreci bize gösterir.

Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları da bir bilim dalı olarak Avrupa'da 19. yüzyılda başlamış ve 20.yüzyılın ortalarında yaygınlaşarak daha modern bir görünüme kavuşmuştur. 20. yüzyılda Amerikan ekolünün Karşılaştırmalı Edebiyatın yaygınlaşmasında önemli bir payı vardır. Ancak ACLA raporlarında yapılan tartışmaların gösterdiği şekli ile disiplin kendi sınırlarını net bir şekilde belirleyebilen bir disiplin değildir. Tanımlamaların kesin olmadığı postmodernist tartışmalara bu özelliği ile yaklaşmaktadır.

Türkiye'de Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları kurumsal olarak Avrupa'ya nazaran geç başlamıştır. Ancak Elmas Şahin'in bahsettiği şekli ile

karşılaştırmalı tartışma yöntemleri Türk kültürüne hiç de yabancı konular değildir. Ali Şir Nevai ya da Kaşgarlı Mahmut gibi oldukça eski dönemlerde yapılan tartışmaların da özü itibariyle karşılaştırmalı olduğunu tespit eden Şahin, gelenek olarak Karşılaştırmalı Edebiyatın eskiden beri uygulanan bir yöntem olduğunu vurgulamaktadır; “Ne yazık ki batılı bilim adamlarının görüşleri, düşünceleri ve kararları çok çabuk kabul edildi ve sorgusuz sualsiz ezberlendi. Türkçede karşılaştırmalı çalışmaların Batı’dakinden çok daha önce yapıp yapılmadığı konusu araştırılmadı. “Ben”i “Öteki”ni bildiğimiz kadar tanıyamadık”.⁴⁰ Türk kültürünün temelleri ve izlediği yol takip edildiğinde Karşılaştırmalı Edebiyatın bu şekilde tarihlendirilmesi makul bir yaklaşımdır. Ancak bilimsellik bağlamında Avrupa’dan örnek alma yaygın bir uygulama olduğu için Karşılaştırmalı Edebiyat, Batı kaynaklı bir bilim olarak tanımlanmaktadır. Türkiye bulunduğu pozisyon ve tarihsel bağları itibariyle Karşılaştırmalı Edebiyattan faydalanabilecektir. Bu bağlamda, Türk Karşılaştırmalı Edebiyatının içeriğinin ne şekilde olması ve kendine özgü şekilde geliştireceği yöntemler önemli konulardır.

ACLA raporlarının burada faydası, Karşılaştırmalı Edebiyatın yüzleşeceği sorunları bir araya toplayan ve disiplinin yarım asrı aşan tarihinin takip edilebileceği metinleri bir arada vermesidir. Kendi eksikliklerini de zaman zaman yansıtmaya çalışan bu raporlar, Amerikan Karşılaştırmacılığının teorik olarak ne yapmaya çalıştığını anlatmaktadır. Diğer bir yandan Fransız ekolünün modernist ve sömürgeci yaklaşımların neticesinde ortaya çıkan bir anlayış olduğu düşünüldüğünde, Amerikan ekolünün de postmodern/yeni sömürgeci/ küreselleşmeci/ kozmopolit veya çok uluslu yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Elbette bu tarz genellemeler her zaman doğru sonucu vermeyecektir. Herhangi bir disiplin içerisinde yaygın olduğu gibi Karşılaştırmalı Edebiyatın uygulayıcıları da farklı kültürlerden farklı çevrelerden gelen farklı edebi eserleri inceleyen bilim insanlarıdır. Ancak disiplinin genel seyrini incelemek Türk Karşılaştırmacılığının gelişimi için faydalı olacaktır.

Çin kaynaklı Varyasyon teorisi Amerikan Karşılaştırmacılığına alternatif oluşturabilecek en kuvvetli rakip olarak görülebilir. Bu görüşün haklılık payı da vardır. Bu teorinin temel de öne sürdüğü nokta Amerikan kültürünün farklılıkları görmezden gelip, benzerliklere odaklandığı ve farklı kültürleri incelerken benzemezliklere odaklanmanın da gayet mantıklı olduğu

---

⁴⁰ Elmas Şahin. “A Historical and Critical Survey of Comparative Literature in Turkey,” TEKE: Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 6,4 (2017): 2450.

düşüncesidir.⁴¹ Veysel Lidar ve Hande Altar Lidar teorinin Türk Karşılaştırmacılığına faydasını incelerken şu öneride bulunurlar:

Varyasyon kuramının sağladığı bakış açısıyla ülkemizde gerçekleştirilen Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarına bakıldığında, söz konusu kuramın bundan sonraki süreçte yapılacak çalışmalar için uygun bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Türkiye'deki Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmaları, Spivak'ın tabiriyle "sınırlar ötesi" bir nitelik taşımalı ve bu anlayışla yapılmalıdır. Son iki yüzyılı doğulu köklerini yitirmeden batılılaşmakla/batılılaşmaya çalışmakla geçiren Türkiye, Karşılaştırmalı Edebiyat biliminden bu doğrultuda yararlanmalı ve yüzünü sadece Avrupa'ya ya da batılı kaynaklara değil tüm dünyaya çevirmelidir.⁴²

Varyasyon teorisi batı odaklı bir yaklaşımdan çıkış anlamına gelebilir. Buna karşı Lidar ve Lidar bu teorinin Amerikan ve Fransız ekollerini değerlendirirken genellemeci davranmasından da bahsederler. Teori "Amerika'da ve Fransa'da bugün Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarının hangi niteliklere sahip olduğuna değinmemiştir".⁴³ Amerikan Karşılaştırmacılarının hepsinin bir olmadığı ve kimi tartışmacıların farklılıklara odaklandığı gerçeği görmezden gelinmektedir. Ayrıca varyasyon Kuramındaki farklılıklara odaklanmanın doğu-batı karşıtlığında daha keskin ayrımlara yol açması ihtimal dahilindedir. Amerikan yaklaşımı ise bu hususta daha kapsayıcı ya da bütünleştirici bir söylev olarak karşımıza çıkar. Bunların yanı sıra ACLA tartışmalarının kurumsal yapı ile ilgili olan kısımları da sadece teoride değil pratikte de Karşılaştırmalı Edebiyatın nasıl bir bilim dalı olması gerektiği ile ilgili önerilerde bulunmaktadır ve bu özelliğiyle de disiplinin akademik bir birim olarak yapılanmasına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'deki kurumsal yapının tarihi çeşitli yazarlar tarafından incelenmiştir. Şahin'in karşılaştırmalı çalışmaların başlangıcını oldukça erken bir tarihe koymasına rağmen genel kanaat modern anlamda ilk Karşılaştırmalı Edebiyat bölümlerinin 1990lı yıllarda kurulduğunu ifade

---

⁴¹ Veysel Lidar ve Hande Altar Lidar, "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yeni Bir Yaklaşım: Varyasyon Kuramı," *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8,21 (2020): 312- 313. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1006305>

⁴² Veysel Lidar ve Hande Altar Lidar, "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yeni Bir Yaklaşım: Varyasyon Kuramı," *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8,21 (2020): 312- 313. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1006305>

⁴³ a.g.e., 312.

etmektedir.⁴⁴ Bölümün ilerlemesi için verilen öneriler arasında Ali Gültekin'in ve F. Betül Üyümez'in daha çok öğrenci alınması, daha çok bölüm kurulması, dergi oluşturulması ve akademisyenlerin desteklenmesi gibi farklı önerileri vardır. Bunların gerçekleşip gerçekleşmemesi anlamında Amerika'daki tartışmaların bölüm planlaması ile ilgili olan kısımları dikkat çekicidir.⁴⁵ Karşılaştırmalı Edebiyatın genele hitap eden bir meslek öğrenme yeri olarak ne kadar faydalı olabileceği ACLA raporlarında tartışmaya açık bir konudur. Türk eğitim sisteminde üniversitelerin çok büyük oranda ücretsiz olması ve akademik çalışmaların piyasalardan daha çok devlet tarafından desteklenmesi neticesinde bu sorun Amerika'da olduğu kadar önemli görülmemektedir. Ancak daha çok sayıda bölümün açılması ve daha çok sayıda öğrenci kabulü yapılacak karşılaştırmalı çalışmaların sayısını arttıracak olsa da böylesi hamlelerin istihdam planlaması açısından ne kadar doğru olacağı tartışmaya açıktır. Yüksek lisans ve doktora programlarının konuya ilgisi olan ve isteyerek başvuruda bulunan öğrenciler tarafından tercih edileceği için lisans düzeyindeki problemin burada görülmediği var sayılabilir. Ancak doktora ve doktora sonrası karşılaştırmalı araştırmaların ulusal dil, edebiyat ya da diğer bölümlerde yapılması kendi içerisinde bir karşı çıkışı da doğurmaktadır.

Bilindiği gibi, Karşılaştırmalı Edebiyat bölümlerinin kurucularının kendileri de filolog olmasına rağmen, Karşılaştırmalı Edebiyat bölümleri ile filoloji bölümleri arasında her zaman bir gerilim ve sorunlu ya da biraz önyargılı bir ilişki olmuştur. Bu durumun Türkiye'de filoloji ve diğer bölümler arasında kendine yer bulmaya, gelişmeye ve kök salmaya çalışan Karşılaştırmalı Edebiyatın yolundaki önemli sorunlardan biri olduğuna inanılıyor. Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarının doğasına ve ruhuna tamamen aykırı olan önyargılar aşılırsa, alanın daha kolay yeşermesi için bir fırsat olacaktır.⁴⁶

Disiplinlerarasılığın Karşılaştırmalı Edebiyat için vazgeçilmezliği, ulusal edebiyatlar, tarih ve medya çalışmaları gibi bağımsız disiplinlerin mecburiyetini de beraberinde getirir. Buna rağmen bu bağımsız disiplinlerin herhangi birinde karşılaştırmalı bir çalışma yapmaya çalışmak tepkiyle karşılanabilir. Türkiye'de oldukça güçlü geleneğe sahip olan bu bölümler

---

⁴⁴Ali Gültekin ve F. Betül Üyümez, "Türkiye'de Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları," *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi* 20 (2012): 40.

⁴⁵ a.g.e., 43.

⁴⁶ Arzu Özyön. "An Overview of the History of Comparative Literature and the Recent State of the Comparative Literature Studies in Turkey," *Curr Res Soc Sci.* 6,1,(2020): 7-8. Doi: 10.30613/uresosc.592296

Karşılaştırmalı Edebiyat ve karşılaştırmalı çalışmaların ne yapmaya çalıştığı ile ilgili bilgilendirilmeli ve bu tarz çalışmalar teşvik edilmelidir. Netice itibariyle Karşılaştırmalı Edebiyat bağımsız disiplinlere ya da ulusal edebiyatlara alternatif oluşturan bir yapıda değildir. ACLA raporlarında da benzer tartışmalara yer verilerek bu konuya çözüm yolları aranmaktadır. Şahin Türkiye'deki eğilimler için şöyle bir tespitte bulunur:

Spivak ve Zepetnek veya diğerleri gibi, günümüzde Türk Karşılaştırmacılar, postmodernizm, metinlerarasılık, post-kolonyalizm, oryantalizm veya imaj ve çeviri çalışmaları ışığında yeni bir karşılaştırmalı literatüre yöneliyorlar. Aslında Gayatry Chakravorty Spivak'ın Disiplinin Ölümü (2003), hem Türkiye'de hem de yurtdışında kültürel araştırmalar, çokkültürlülük ve alan araştırmaları arasındaki ilişkiyle genişleyen yeni bir karşılaştırmalı literatürün "yeniden doğuşunun" zaferidir. Böylece "ölmekte olan bir disiplinin son nefesi" yeni bir Karşılaştırmalı Edebiyatı mümkün kılar. Spivak'ın, "Dönüştürülmüş Alan Çalışmaları Olmadan Karşılaştırmalı Edebiyat geçemeyeceği sınırlar içinde hapsolür" (Spivak, 2003, s. 7) demesi bile doğrudur, Türk Karşılaştırmalı Edebiyat okulu yüzünü başka edebiyat, kültür, ve dillere çevirmezse, sınırlar içinde bir kısır döngü içinde kısıp kalacaktır.⁴⁷

Şahin'in bahsettiği eğilimler Amerikan Ekolünün de takip ettiği noktalar. Disiplinlerarası çalışmalar hem popülerlik kazanmakta hem de daha önemli hale gelmektedir. Sosyal ve beşeri bilimlerin gelecekte hangi yöne everilecekleri düşünüldüğünde, 2014-2015 Heise raporundaki tartışmalar Türk Karşılaştırmacılığı açısından daha da anlamlı hale gelmektedir. Şöyle ki, raporda değinilen yeni alanlar arasında dijital beşeri bilimler olarak adlandırılan ve teknoloji ile edebiyatın giderek artan önemini ön plana alan çalışma sahası disiplinin yakın gelecekteki yönelimlerini tespit etmektedir. Karşılaştırmalı Edebiyatın farklı diller ve dolayısıyla çeviri veya adaptasyon gibi süreçler ile ayrılmaz bir çizgide devam ettiği düşünüldüğünde, teknolojinin özellikle bilişsel dilbilim ya da makine öğrenimi gibi ilerlemeler neticesinde yakın zamanda geleceği nokta günümüzden daha farklı olacaktır. Örneğin bilgisayarların yapacağı çeviriler kabul edilebilir düzeye geldiğinde, dil edinimi ya da farklı kültürlerin eserlerinin dünyaya ulaşımı anlık bir süreç olarak karşımıza çıkacaktır. Üretim, tüketim ve güç ilişkileri dikkate alındığında potansiyel olarak buradaki gelişmeler edebiyatın sirkülasyonunu daha farklı bağlamlarda

---

⁴⁷ Elmas Şahin. "A Historical and Critical Survey of Comparative Literature in Turkey," TEKE: Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi 6,4 (2017): 2465.

incelememize yol açacaktır. En azından bilgisayar çevirisi ile tam anlamıyla olmasa da belli miktarda doğrulukla kitlelerin erişimine hazır hale gelecek bir edebiyatın kısıtlı da olsa yaygın bir kabul görmesi kuvvetle muhtemeldir. Heise'nin Karşılaştırmalı Edebiyatın uygun konumlandırılması ile kastettiği işte bu tartışmaları gerçekleştirecek ekipmana disiplinin sahip olmasıdır. "Tüm bu bağlamlarda, karşılaştırmacılar yeni beşeri bilim alanlarını dönüştürme potansiyeline sahiptir".⁴⁸ Karşılaştırmalı Edebiyat disiplinlerarası bir yönelime sahip olarak yakın gelecekte yaygınlaşması kuvvetle muhtemel diğer çok-disiplinli alanları yönlendirme becerisine sahiptir. Böylece Karşılaştırmalı Edebiyatın inceleme alanı dijitalleşmeyi içerecek ve disiplinler arası çalışmalar yaygınlaşacaktır. Türk Karşılaştırmacılığının da ACLA raporunda belirtilen yönelimleri takip etmesi, kurumsal yapılaşması geç kalmış olsa bile içerik olarak yüzünü geleceğe döndüğü anlamına gelecektir.

Sonuç:

ACLA raporlarının dikkate alınması değişen eğilimleri takip etmek ve yönlendirmek açısından Türkiye'deki Karşılaştırmalı Edebiyat çalışmalarına katkıda bulunacaktır. Türk Karşılaştırmalı Edebiyatçılığının karşılaştığı sorunlar düşünüldüğünde kurumsal yapılanması devam etmekte olan bir disiplin ile karşılaşılır. Özellikle ilk ACLA raporlarında bu konu üzerine ve disiplinin sınırlarının çizilmesiyle ilgili yapılan tartışmalar oluşumuna devam eden Türk Karşılaştırmacılığının kendi sınırlarını çizmesinde fayda sağlayacaktır. İkincil olarak, Türk kültürünün tarihi süreç içerisinde doğu ve batı kültürünü harmanlayan bir yapıda olması, Amerikan Karşılaştırmalı Edebiyatının öne sürdüğü usul ve yöntemlerini değerli kılar. Klasik Fransız ekolüne ters düşerek Amerikan Karşılaştırmacılığının çok kültürlülük üzerine yaptığı olumlu olumsuz tartışmalar Türk kimliğinin kendini ben ve öteki olarak doğu ve batı arasında konumlandırmasına fayda sağlayacaktır. Özellikle son ACLA raporunda dikkat çeken disiplinlerarasılık ve teknolojik gelişmeler ile Karşılaştırmalı Edebiyatın ilişkisini irdeleyen tartışmalar dikkate alınmalı ve bu yönde çalışmalar teşvik edilmelidir. Son olarak ACLA raporlarından çıkarılması gereken en önemli ders gelenek oluşturmak için geline durum ile ilgili düzenli rapor yayınlamanın faydasıdır. Benzer katılımcı çalışmalar teşvik edilmelidir.

---

⁴⁸ Ursula K. Heise. "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., (London: Routledge, 2017), 7.

Kaynakça

- "About Acla," ACLA Website, May 2, 2021, <https://www.acla.org/about>
- "About State of the Discipline Report," ACLA Website, May 2, 2021, <https://stateofthediscipline.acla.org/about>
- A. M. Rousseau, Claude Pichois, *Karşılaştırmalı Edebiyat*. Çev.: Mehmet Yazgan. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Damrosch, David. *What is World Literature?* Princeton: Princeton University Press, 2018.
- Enginün, İnci. *Mukayeseli Edebiyat*. 4. Baskı. İstanbul: Dergah Yayınları, 2017.
- Finney, Gail. "The Reign of the Amoeba: Further Thoughts About the Future of Comparative Literature" in *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., 19-23. London: Routledge, 2017.
- Gültekin, Ali, F. Betül Üyümez. "Türkiye'de Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları." *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi* 20 (2012): 35-43.
- Hassan, Wail S. "Arabic and the Paradigms of Comparison," in *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., 187-94. London: Routledge, 2017.
- Heise, Ursula K. "Introduction: Comparative Literature and the New Humanities," in *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., 1-9. London: Routledge, 2017.
- Henry HH Remak, "Origins and Evolution of Comparative Literature and its Interdisciplinary Studies." *Neohelicon* 29, no. 1 (2002): 245-250.
- Lidar, Veysel ve Hande Altar Lidar. "Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminde Yeni Bir Yaklaşım: Varyasyon Kuramı." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8, Sayı:21 (Mart 2020): 298-314, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1006305>
- Özyön, Arzu. "An Overview of the History of Comparative Literature and the Recent State of the Comparative Literature Studies in Turkey." *Curr Res Soc Sci* 6, Sayı 1,(2020): 1-9, Doi: 10.30613/uresosc.592296
- Paul Van Tieghem, *Mukayeseli Edebiyat*. Çev. Yusuf Şerif Kılıçel. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1943.
- Şahin, Elmas. "A Historical and Critical Survey of Comparative Literature in Turkey". *TEKE: Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 6, Sayı 4, (2017): 2448-2472.
- Saussy, Haun. "Comparative Literature: the Next Ten Years," in *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., 24-30. London: Routledge, 2017.
- Thomsen, Mads Rosendahl. "World Famous, Locally: Insights From the Study of International Canonization" in *Futures of Comparative Literature: ACLA State of the Discipline Report*, Ed. Ursula K. Heise et. al., 119-23. London: Routledge, 2017.
- Wellek, René. "The Crisis of Comparative Literature (1959)". *The Princeton Sourcebook in Comparative Literature: From the European Enlightenment to the Global Present*, edited by David Damrosch, Natalie Melas and Mbongiseni Buthelezi, (Princeton: Princeton University Press, 2021), pp. 161-172.
- , and Austin Warren. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World, 1956.